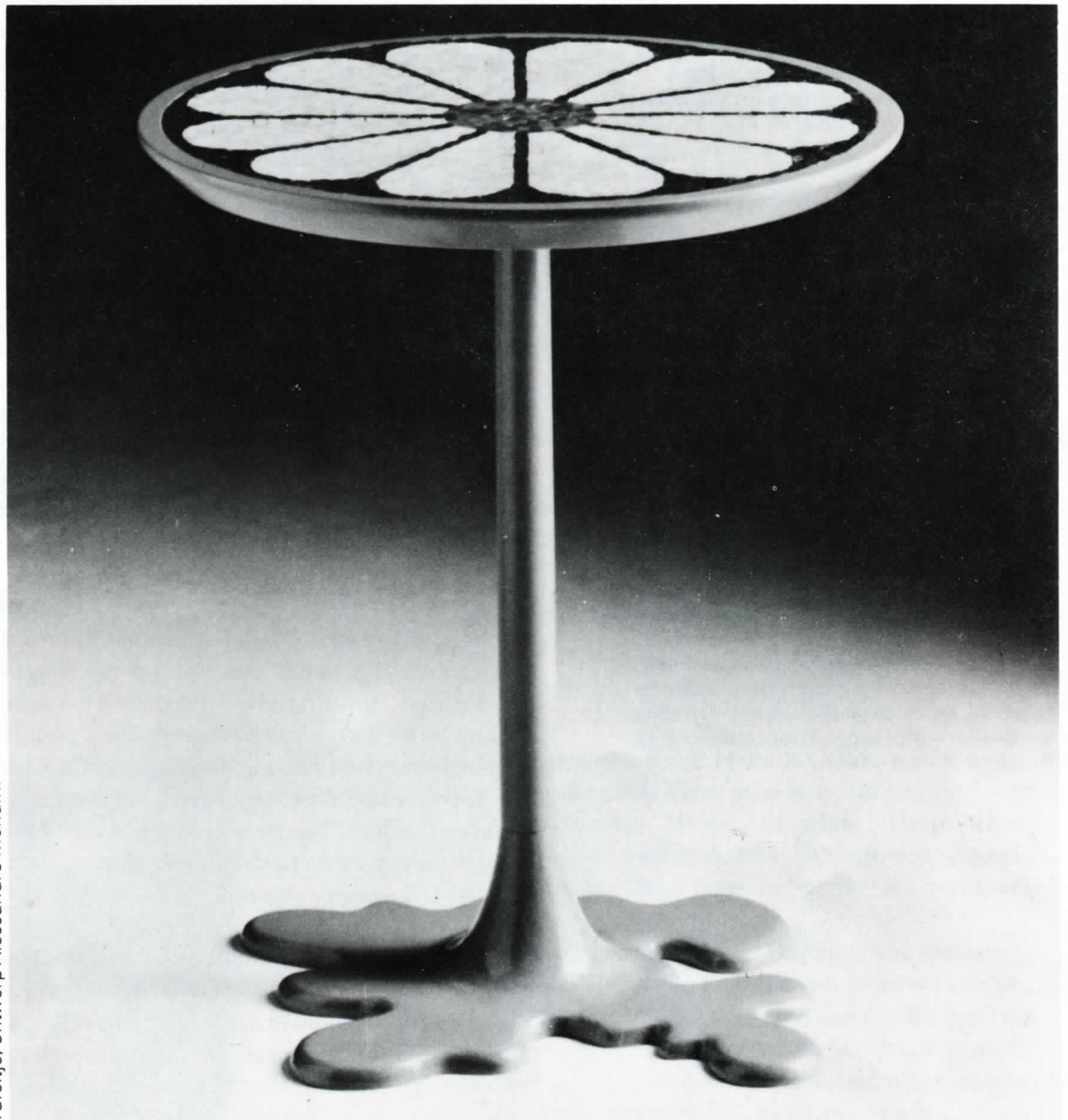

Vereniging van Vrienden
van het Groninger Museum
Bulletin 27
Oktober 1988

Tafeltje, ontwerp Alessandro Mendini

De 'Art Nouveau' van Alessandro Mendini

Het is bepaald geen geheim, dat de avant-garde van het design in de jaren tachtig (die al weer bijna voorbij zijn) Milaan als uitvalsbasis had gekozen. De kenner noemt meteen twee groeperingen, te weten: het inmiddels beroemde en beruchte 'Memphis' - met Ettore Sottsass als mentor - en het iets minder bekende 'Alchimia' (ofwel 'Alchymia'; ook wel: 'Studio Alchymia'), waarvan de ontwerper en architect Alessandro Mendini een soort 'spiritueel leider' is. Om deze twee groepen te onderscheiden en te typeren wordt wel beweerd - voor wat het waard is - dat Sottsass en de zijnen praktisch en minder theoretisch zijn, terwijl Mendini's bijdrage aan de wereld van het design 'filosofisch' van aard is. Mendini's theoretische boodschap luidt - kortweg - als volgt: de toekomst van het design is gelegen in de decoratie. Dit ongehoorde

Van het bestuur

Bij het ter perse gaan van dit Bulletin bereikte ons het bericht dat onze voorzitter, de heer E.J.C. Kamerling, per 16 september tot burgemeester van Vorden is benoemd. Het bestuur wenst hem hiermee geluk; in het volgende nummer komen we hierop terug.

Lezingen

Afzonderlijk zullen u uitnodigingen worden toegezonden van twee lezingen, te houden op resp. 26 oktober en 22 november.

Reisschema

Ook dit najaar kunnen de Vrienden weer 'met het Groninger Museum op reis'. Voor een matige prijs kan onder deskundige leiding een trip gemaakt worden naar belangrijke culturele en andere evenementen. Zoals eerder is de organisatie in handen van het excursieteam/de educatieve dienst van het Museum, waar men u graag inschrijft of andere details verstrekt. Het volledige programma met toelichtingen kunt u vinden in de nieuwe, begin oktober te verschijnen 'Museumkrant'.

Op het programma staat dit najaar:
Antwerpen, zaterdag 8 oktober 1988
Essen, zaterdag 22 oktober 1988
Düsseldorf, zaterdag 5 november 1988
Den Bosch/Utrecht, zaterdag 19 november 1988

Bij wijze van vooraankondiging: van 24 maart tot 2 april 1989 zal een reis gemaakt worden naar Catalonië. Aspecten uit alle tijden komen aan bod, van Grieken en Romeinen in Ampurias tot Pablo Picasso en Salvador Dali.

voorstel explodeerde als een bom in ontwerperskringen. Waarom? Sedert 1908 met het verschijnen van Adolf Loos' pamflet *Ornament und Verbrechen* voelde de ontwerper zich ontslagen van de taak te decoreren. Inderdaad, de ware kunst van het ontwerpen bestond uit het weglaten van ornament. Om de woorden van Le Corbusier te gebruiken (1923): *De stijlen van Lodewijk XIV, XV, XVI of de gotiek verhouden zich tot architectuur als een veer op een dameshoedje; het is soms mooi, hoewel niet altijd, en nooit iets meer. Architectuur heeft gewichtiger doeleinden.* Deze ambitie van de designer is door Mendini als volgt getypeerd: *Degene die ontwerpt heeft in zijn achterhoofd het idee, een waar en zeker ontwerp te maken, iets dat als het ware nooit meer veranderd hoeft te worden.* Wat gold voor de architectuur, gold ook voor het design. De misdaad van Mendini bestond dus uit de overtreding van een taboe. Sedert de oprichting van 'Alchimia' in 1976 heeft Mendini zich ook doen kennen door een gestage stroom van (papieren en uitgevoerde) ontwerpen en projecten, zowel in de hoedanigheid van ontwerper alsook in een vagere betrekking, die met 'projectleider' aangeduid wordt.

Veel van zijn daden lijken een brutale visuele ondersteuning te zijn van zijn opvattingen. Zo presenteerde hij 'ontwerpen' van stoelen, die niet meer waren dan verworvenheden van het design (stoelen van Breuer, Ponti, Colombo en Rietveld) versierd met een vlaggetje hier en daar (het veertje van Le Corbusier is bij Mendini een vlaggetje). Ongeveer hetzelfde deed hij met een serie alledaagse gebruiksvoorwerpen (een plantenspuit, een voetbal, een percolator).

Als decoratie in de jaren tachtig in Milaan weer een taak is van de designer, dan wordt de vraag gesteld: welk ornament? Vroeger, toen design nog gewoon 'toegepaste kunst' heette, wilde de vormgever (en de kunstenaar) vooral 'van zijn tijd' zijn; ongeveer zoals een gotische kathedraal 'van zijn tijd is' of de barok het gezicht van de 17e eeuw is. Aldus wilde men nieuwe dingen ontwerpen. De avant-garde van toen noemde zich met het oog daarop 'Art Nouveau': de Nieuwe Kunst. In het voorwoord van een boek over Alchimia uit 1985 antwoordt Mendini aldus: *...design is een cyclus: al wat moet gebeuren is al een keer gebeurd, en de fantasie van het individu - de basis voor het voortbestaan van de wereld - kan vrijelijk zwerven in iedere cultuur en overal, op voorwaarde, zo voegt hij toe, dat dit liefdevol gebeurt.*

De 'Art Nouveau' van Mendini lijkt aldus op die van het begin van de eeuw, met één verschil: design is decoratie, maar deze kunst behoeft niet 'nieuw' te zijn. De ontwerper kan vrijelijk putten uit de geschiedenis van zijn vak, zoals hij ook andermans bezit kan plunderen. Mendini noemt dan de 'kitsch', het 'banale', de wereld van materiële dingen, kortom, de wereld die *niet* design is.

De avant-garde van nu verhoudt zich echter, niettegenstaande Mendini's stelling, tot het verleden zoals de Art Nouveau tot barok en gothiek. Iedere avant-garde is per implicatie 'nieuw', wil althans niet 'ouderwets' zijn, ook een avant-garde die haar hoedanigheid ontkent (dus ook die van Mendini). Een avant-garde is immers gedwongen 'nieuw' te zijn en zich te onderscheiden op straffe van niet-te-zijn. Mendini is niet ouderwets, zelfs al zijn zijn ontwerpen niet 'nieuw' in de absolute zin die hij aan het woord geeft ('een echt, waar en zeker ontwerp') - maar wie zou een dergelijke eis willen stellen?

De ontwerpen van Mendini zijn geen imitaties van 'wat al was'; hoogstens zijn het - soms liefdevolle - pastiches van 'wat al was' en het voorbeeld van zijn overdadig aanwezige eigen werk volstaat om zijn filosofie te weerleggen.

Mendini's relatie met de geschiedenis van het design lijkt op de houding van een zoon ten opzichte van zijn beroemde vader. Een ontwerper kan volgens hem vandaag de dag niet meer de onbevangen

pose aannemen van iemand die simpelweg iets maakt dat fraai en/of bruikbaar is tot nut van 't algemeen, maar hij is bevangen door het besef dat zijn bezigheid een geschiedenis heeft. Hij weet of hij wil dat zijn daden beschouwd zullen worden tegen het decor van die geschiedenis. Om zich te meten met iemand anders moet men hetzelfde maken, 'maar dan anders'.

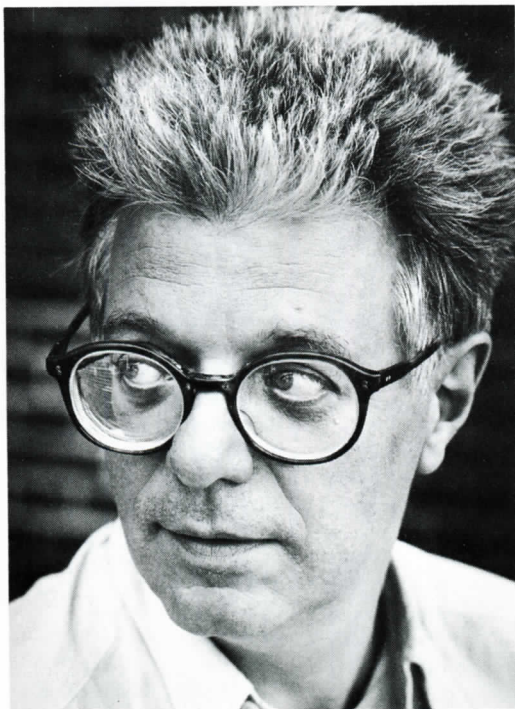
In zekere zin heeft Mendini gelijk: mensen en (sommige) dieren houden van decoratie. Er moet in die behoefte worden voorzien.

Tegenover het 'natuurlijke' plaatst men in Milaan het 'synthetische', en dit laat zich moeilijk verenigen met het verlangen naar een ornament dat 'liefdevol' gemaakt is. Dat liefdevolle kan immers ook verwoord worden met termen als 'echt, waar en zeker'. Een ontwerper of kunstenaar hoeft waarschijnlijk niet 'van zijn tijd' te zijn, maar Mendini is zich uitstekend bewust van deze noodlottige conditie van het ontwerpersbestaan: dat zijn daden niet in de vicieuze cirkel van het wezenloze mogen vallen.

Ghislain Kieft

Ghislain Kieft is kunsthistoricus te Utrecht en publiceert geregeld in Vrij Nederland.

Cultuurprijs voor Frans Haks

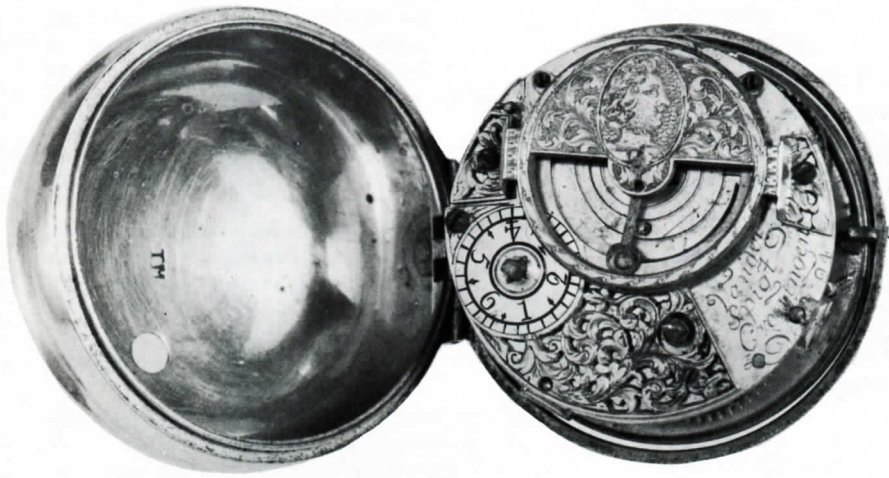
Op zaterdag 28 mei j.l. ontving Frans Haks de Cultuurprijs van de Gemeente Groningen voor 1988. Deze prijs is in 1987 ingesteld om personen of organisaties te eren, die een bijzondere bijdrage hebben geleverd aan het culturele klimaat in de stad. De prijs, een sculptuur van de Groninger kunstenaar Siebe Hansma, werd Haks overhandigd in de Stadsschouwburg.

Tien jaar geleden verruilde Frans Haks (1938) zijn baan aan het Kunsthistorisch Instituut te Utrecht voor die van directeur van het Groninger Museum. In het sindsdien verlopen decennium heeft het museum zich op het gebied van de hedendaagse beeldende kunst in binnen- en buitenland, wat betreft expositiebeleid én collectievorming, een plaats verworven naast het Stedelijk, Boymans-Van Beuningen en het Van Abbe. Uit de opvallende presentaties doen we een greep: ontwikkelingen in Duitsland (te denken aan de Mülheimer Freiheit, Penck, Baselitz, Kiefer en Middendorf), Italië (Cucchi, Clemente en Nuovo Futurismo), Frankrijk (Boisrond en de gebroeders Di Rosa) en Amerika (Graffiti en kunst uit Texas). Nederland was vertegenwoordigd in de personen van bijvoorbeeld Carel Visser, Rob Nypels, Henk Visch en Peter Struycken. Ook industriële vormgeving kwam aan bod: Memphis, 'Honderd jaar plastic' en 'De jaren '50 - anoniem design' liggen nog vers in het geheugen. In het najaar wordt de lijn doorgetrokken met een oeuvre-tentoonstelling over Alessandro Mendini.

De Cultuurprijs vormt een bekroning van dit museumbeleid. In een radio-interview na de prijsuitreiking betrok Frans Haks nadrukkelijk alle museummedewerkers in de eer: 'je kunt wel vol met allerlei mooie ideeën lopen, maar als niemand het uitvoert, dan schiet je niet veel op.'

De redactie wenst hem van harte geluk met deze prijs.

Bij het afscheid van J.H. Leopold

Na 25 jaar in gemeentedienst te zijn geweest, is de heer J.H. Leopold per 1 juli zijn werkzaamheden begonnen als 'Assistant Keeper of Horology' bij het Brits Museum in Londen. Naar aanleiding hiervan had de redactie onlangs een gesprek met hem.

In de ruim twee decennia die hij in Groningen heeft doorgebracht, heeft hij de zilverafdeling aanzienlijk uit kunnen breiden. Begonnen werd met de inventarisatie van het toen aanwezige materiaal, in Leopolds eigen woorden een 'ratjetoe van curiosa'. Belangrijk was het grote bruikleen van de gemeente Groningen met zeer uitzonderlijk gilde- en stadszilver. Vervolgens is vooral het zeventiende-eeuwse zilver met een aantal belangrijke aankopen op niveau gebracht.

Voor deze aankopen kon bijna altijd een beroep worden gedaan op instellingen als de Vereniging Rembrandt en het J.B. Scholtensfonds. Het Museum beschikt thans over de beste verzameling Gronings zilver ter wereld, met het Oost-Friese zilver als belangrijk nevengebiet. Er zijn natuurlijk nog hiaten, waarvan hij met name de theepotten noemde.

Tegelijkertijd werkte de heer Leopold aan de opbouw van een uitgebreide documentatie betreffende het Gronings zilver. Een van de meest opvallende activiteiten voor het publiek was de tentoonstelling 'Groninger zilver', die hij samen met W.A. Hofman in 1975 organiseerde in het museum. Deze ging vergezeld van een omvangrijke catalogus, waaruit duidelijk de eigen stijlkenmerken en de hoge kwaliteit van het Gronings zilver bleken.

De laatste tien jaar heeft hij in vervolg op het werk van wijlen mevrouw T. Clevering-Meijer uitvoerig studie gemaakt van de Groninger streekdrachtjuwelen. De tentoonstelling 'Goud en zilver van het Groningerland' in 1984 was daar het resultaat van.

Doordat hij al die jaren slechts een 8/10 aanstelling had, heeft de heer Leopold ook steeds tijd gehad om zich met uurwerken bezig te houden, waarvoor hij van jongsaf aan grote belangstelling had. In de loop der jaren heeft hij aldus een grote deskundigheid opgebouwd, zoals ook blijkt uit artikelen en boeken van zijn hand. Daarvan noemen we: *The Almanus Manuscript* (Londen 1971) en *Astronomen Sterne Geräte - Landgraf Wilhelm IV und seine sich selbst bewegenden Globen* (Luzern 1986). De eervolle benoeming in Londen kan als de internationale erkenning van die grote deskundigheid beschouwd worden. Zijn taak in Londen is de wetenschappelijke bewerking van de zeer belangrijke collectie van omstreeks driehonderd klokken en tweeduizend horloges en verdere opbouw van de afdeling. De redactie wenst hem veel succes in zijn nieuwe betrekking, waarin hij zich nu full-time aan zijn grote liefde kan wijden.

Colofon

Bijdragen
Ghislain Kieft

Vormgeving
Koos Staal gvn.
Haren-Gn.

Zetwerk
Fotozetterij
Ans Haama, Groningen

Foto's
John Stoel, Groningen
Frank Straatemeier,
Groningen

Afb.
Van der Spigt Nr. 94.
Groninger Museum,
Groningen.

*Contactadres van de
Vereniging van Vrienden
van het Groninger
Museum*
J.B. Bakker
Prinses Margrietlaan 2.
9752 LT Haren
Telefoon 050-344244

*Postadres van de
Vereniging*
Postbus 336,
9700 AH Groningen

Dankwoord

Gaarne wil ik ook langs deze weg iedereen die heeft bijgedragen aan mijn afscheidscadeau – een prachtige achttiende-eeuwse ingekleurde kaart van Groningen – heel hartelijk dank zeggen.

J.H. Leopold

Redactie
Jos M.M. Hermans,
L. van der Laan
C.P.J. van der Ploeg

Redactieadres
C.P.J. van der Ploeg,
Instituut voor
Kunstgeschiedenis,
Oude Boteringstraat 81,
9712 GG Groningen

Tentoonstellingsagenda

1 oktober t/m 27 november 1988

Alessandro Mendini, overzichtstentoonstelling
zie elders in dit Bulletin.

23 september t/m 6 november

Tentoonstelling 'Zilver van het Eemzijvest'
Ter gelegenheid van het terugkopen van drie in 1945 gestolen, zilveren bekers door het waterschap Eemzijvest wordt een kleine tentoonstelling gehouden van al het zilver in bezit van het Eemzijvest, in totaal 17 stukken. Alle stukken worden beschreven in de begeleidende publikatie (prijs f 9,50).

11 december 1988 - 29 januari 1989

Triënnale

Dit jaar wordt voor de derde maal de Triënnale van de Noordelijke Nederlanden georganiseerd. In tegenstelling tot de twee eerdere Triënnales die resp. in 1982 in Drenthe en in 1985 in Friesland plaatsvonden, zal de tentoonstelling op één lokatie te zien zijn nl. in het Groninger Museum. De organisatie en de keuze van de deelnemende kunstenaars is in handen van het museum. Het is niet de bedoeling een overzicht te geven van de stand van zaken op het gebied van de beeldende kunst in het noorden. De tentoonstelling zal een keuze omvatten en daardoor een beperkter aantal kunstenaars laten zien dan op beide voorgaande triënnales het geval was.